

ISTORIE

CONTRIBUȚII LA ISTORIA SCAUNULUI SĂSESC SEBEȘ

Apariția, organizarea și evoluția scaunelor săsești din Transilvania este indispensabil legată de momentul colonizării diferitelor grupuri de coloniști germani aici. Zona Sebeșului se înscrie și ea în acest proces istoric. Studiul de față își propune să detalieze, în contextul general amintit, locul și rolul scaunului săsesc Sebeș, cu precizarea particularităților acestuia.

Primele grupuri de coloniști germanici s-au așezat – se știe – în jurul anului 1206 în satele Ighiu și Cricău din preajma Albei și respectiv Romos, lângă Orăștie. Alți coloniști au ocupat partea centrală a “provinciei” Sibiului, un document din anul 1186 făcând referire la venitul anual al regelui Bela al III-lea provenit de la “oaspeții” transilvăneni – 15.000 mărci de argint –, amintit cu ocazia cererii în căsătorie de către acesta a Mariei Capet, fiica regelui Franței, Ludovic al XII-lea¹.

A urmat apoi, după anul 1200, colonizarea teritoriilor situate la vest și respectiv est de prepozitura Sibiului, colonizarea extinzându-se la vest până în părțile Orăștiei (Waras), iar la est până la Baraolt (Daraus)² – *incipiens a Waras usque im Boralt, cum terra Siculorum terrae Sebus et terra Daraus*³, fiind inclus aici și pământul secuilor din Sepsi – *terra siculorum terrae Sebus* –, identificat cu Sebeș-Alba⁴. Aceasta după ce alți cercetători au încercat plasarea acestei *terra Sebus* fie în partea de răsărit a teritoriului de colonizare, în zona Sepsi (Sf. Gheorghe) (Heinrich Muller⁵, Fr. Teutsch⁶), fie în partea de apus a provinciei sibiene, în ținutul numit de sași *Der Unterwald*, care se întindea de la Amnaș și până la Orăștie (G. F. Marienburg⁷, F. Baumann⁸, G. Ed. Muller⁹, K. K. Klein¹⁰). Toate acestea cu precizarea că “toți să fie un popor și să se socotească sub un jude, desființându-se toate comitatele, în afară de cel al Sibiului” (*unus sit populus et sub uno iudice censeatur, omnibus comitatibus praeter Chybiniensem cessantibus radicatus*¹¹).

¹ Nägler 1992, p. 170.

² Wagner 1971, p. 70-86.

³ *Urkundenbuch* I, p. 34-35.

⁴ Mittelstrass 1971, p. 92-93, 100-102, 106-108.

⁵ Müller 1926, p. 25-27.

⁶ Teutsch 1912, p. 65 sqq.

⁷ Marienburg 1862, p. 213-239.

⁸ Baumann 1873-1874, p. 1-50.

⁹ Müller 1927, p. 49-53.

¹⁰ Klein 1966, p. 45-64.

¹¹ *Urkundenbuch* I, p. 34-35.

Dacă teritoriul Orăștiei a fost colonizat cam în același timp cu cel al Sibiului¹², zona viitorului scaun al Sebeșului a fost colonizată mai târziu, împreună cu teritoriile vecine de la est, respectiv viitorul scaun al Miercurei¹³.

Colonizarea Podișului Secașelor, aflat în vecinătatea nord-estică a zonei Sebeș, s-a făcut în perioada cuprinsă între a doua jumătate a secolului al XIII-lea și secolul XIV, reprezentând cea mai întinsă acțiune de acest sens întreprinsă în afara pământului crăiesc pe teritoriul comitatelor de către greavii sași¹⁴. După înfrângerea din 1324 a sașilor răsculați, regele Carol Robert a reorganizat aceste instituții politico-administrative ale sașilor – comitatele –, rămânând doar cel al Sibiului, celelalte transformându-se pe rând în scaune¹⁵ și districte¹⁶, a căror vechime e desigur mult mai mare decât prima dată a menționării lor documentare.

Având o organizare socială mai dezvoltată decât a secuilor, sașii erau, în momentul stabilirii lor în Transilvania, organizați în obști sătești. Și în cazul Sebeșului, datorită dezvoltării meșteșugurilor și comerțului, localitatea va prospera, trecând de la forma rurală la cea de târg (*oppidum*) și apoi de oraș (*civitas*). Greavii¹⁷ vor fi înlocuiți și aici treptat de către patriciatul orășenesc, trecându-se astfel de la organizarea judiciar-administrativă incipientă la forma scăunală¹⁸. Asemenea instituții – scaunele de judecată – erau forme specifice românilor, “o organizație patriarhală, de o vechime imemorială”¹⁹, ca o moștenire a romanității, fiind preluate, copiate și adaptate organizării scăunale a sașilor și secuilor²⁰.

Scaunul săsesc Sebeș era situat în sud-vestul Transilvaniei, în depresiunea cu același nume, derivat de la râul de munte ce îl străbate de la sud la nord. Informații exacte referitoare la organizarea administrativă a coloniștilor sași în zona Sebeșului nu există. Aceasta apare prima dată documentar în Diploma Andreiană din 1224²¹ sub forma *terra Sebus* – pământul Sebeș²². După cum se știe, coloniștii sași s-au așezat aici în baza prevederilor și privilegiilor din documentul amintit, acordat de către regele Andrei al II-lea, conform căruia acești oaspeți au primit *Fundus Regius quod universus Populus incipiens a Varos a Boralth cum Terre Siculorum, Terra Sebus, et Terra Daraus unus sit populus*. În baza acestui

¹² Năgler 1992, p. 174.

¹³ Cf. Pascu 1989, p. 74.

¹⁴ Pascu 1989, p. 75.

¹⁵ Pascu 1989, p. 76-84.

¹⁶ Cel al Bistriței, menționat documentar la 1287, și cel al Brașovului, atestat prima dată la 1331; cf. Pascu 1989, p. 85-87.

¹⁷ Conducătorii satelor săsești, corespondenții cnezilor la români, respectiv birăi din satele maghiare; cf. Binder 1993, p. 317-318.

¹⁸ *ARIR*, IV, 2002, p. 202.

¹⁹ Iorga 1915, p. 40.

²⁰ Iorga 1916, p. 39-40.

²¹ Vezi și Sacerdoțeanu 1935, p. 117 sqq.

²² Pascu 1989, p. 80.

temei²³, ei invocau unitatea puritatea și concivilitatea națiunii germane de aici, excluzându-i pe ceilalți locuitori ai provinciei. Ei vor purta numele generic de sași din anul 1206, datorită permisiunii de a se conduce după dreptul consuetudinar saxon²⁴, fiind amintiți ca așezați în Transilvania încă de pe vremea regelui Geza al II-lea (1141-1161)²⁵.

Scopul colonizării lor a fost politic – întărirea autorității statului ungar, și economic – de a contribui la edificarea unei vieți urbane aici. Buni agricultori, meseriași și comercianți, sașii vor pune bazele unor așezări sătești, care vor evolua în timp.

Din vechile comitate și grefându-se pe vechile structuri și organizații cneziale și/sau scaunale românești, noii veniți și-au constituit scaunele – structuri politice și administrative al căror nume derivă de la prescurtarea expresiei “scaun de judecată”. Acestea au luat ființă prin copierea²⁶ vechilor forme de organizare românească de aici și nu prin vreo dispoziție a autorității, cu atât mai mult cu cât în lumea germanică nu exista o astfel de împărțire a societății. N. Iorga conchidea plastic, referindu-se la aceasta, că “organizația sașilor a fost decalchiată, copiată după organizația primitivă a românilor, pe care au găsit-o în aceste regiuni”²⁷.

Autohtonii conviețuiesc de la început cu coloniștii²⁸, în secolul al XIII-lea o puternică comunitate existând – în afara celei din satele ce alcătuiau vatra inițială a localității²⁹ – și în regiunea dintre Sebeș și Orăștie³⁰.

Organizarea scaunului Sebeș trebuie probabil pusă în legătură cu tulburările survenite în perioada cuprinsă între 1277 – atacarea de către sași a orașului și catedralei romano-catolice de la Alba Iulia – și amintita răscoală din 1324, când “toți sașii din Transilvania” s-au ridicat la luptă contra regelui Ungariei, Carol Robert³¹.

După tradiție, zona cuprinsă între Miercurea și Orăștie, cuprinzând și scaunul Sebeș, se numea *Unterwald* – Țara de sub pădure³², denumirea decanatului de aici³³.

Referitor la limitele teritoriale ale scaunului săsesc Sebeș, nu există izvoare care să ateste astfel de știri, ci doar unele reglementări încheiate pe parcursul secolelor XV-XVI cu scaunele vecine³⁴.

În 1301 este amintit judele regal – unul dintre conducătorii acestei unități politico-administrativ-teritoriale –, alături de jurații și toți oaspeții de aici (*judex*,

²³ Cf. Schaser 2000, p. 249.

²⁴ Lupaș-Vlaicu 2001, p. 65.

²⁵ Klein 1971, p. 54- 62, cu bibliografia.

²⁶ Lupaș 1939, p.42-43.

²⁷ Iorga 1940, p. 45.

²⁸ Năgler 1969, p. 181-186.

²⁹ Gusu era disputat cu Sibiul, fiind o vreme stăpânire nobiliară, cumpărat apoi – la 1400 și 1700 – de către Sebeș; cf. Dumitrescu-Jipa, Nistor 1976, p. 56, nota 81, și p. 150, nota 172.

³⁰ Popa.Lisseanu 1933, p. 26-28.

³¹ *Urkundenbuch* I, p. 392-393, nr. 432.

³² Müller 1941, p. 218; Raica 2002, p. 46.

³³ Străuțiu 1999, p. 25, nota 5; Teutsch 1921, p. 474.

³⁴ Dörner 1987-1988, p. 219 sqq.

iurati et universi hospites de Sebus), care promit sibienilor libera trecere prin teritoriul lor³⁵.

Scaunul săsesc Sebeș apare cronologic menționat al doilea după cel al Sibiului (atestat la 1302)³⁶, cu ocazia colectării dijmelor de aici în 1303 – *decime sedis Sebes*³⁷.

Sedes Sebes este amintit documentar în 1303³⁸ și cuprindea orașul liber Sebeș și comunitățile libere din cele zece sate arondate acestuia: Lancrăm, Petrești, Răchita, Strungari, Loman, Reciu, Câlnic, Deal, Pianu de Jos și Pianu de Sus. Scaunul Sebeș apare destul de timpuriu, având deci încă de atunci o importanță deosebită, celelalte scaune săsești fiind consemnate documentar – pe teritoriul care le-a fost arondat, *Fundus regius* – astfel³⁹: scaunul Mediașului (1318), scaunele Șeica Mare și Șeica Mică (1329), scaunele Bistriței și Cincului (1330), scaunele Sighișoarei și Kosd (1337), scaunele Miercurei, Orăștiei și Nocrich (1349), cărora li s-au adăugat ultimele două: Alțâna (1361) și Rupea (1377).

Interesante date privitoare la localitățile și populația scaunului săsesc al Sebeșului ne furnizează scrierile lui A. Berger⁴⁰ și Fr. Stenner⁴¹, cu referiri la perioada anilor 1488-1539.

În 1550⁴² și 1584⁴³ sunt amintite scaunul și orașul Sebeș cu 5 sate regești.

În 1776⁴⁴ scaunul și orașul liber regesc de aici apar menționate cu 10 sate.

Scaunul săsesc al Sebeșului se învecina⁴⁵ cu comitatul Albei la nord și nord-est. De formă ascuțită spre nord, granița pleca din preajma luncii Mureșului, în apropiere de Oarda de Jos, urma cursul văii Secașului până în apropiere de Cut și de aici la Cunța⁴⁶.

Urma apoi granița de est cu scaunul Miercurei, până în apropierea hotarului comunei Jina⁴⁷. Hotarul urca apoi pe la sud de Câlnic și Răhău, ocolea spre sud-vest hotarul Petreștiului – localități incluse scaunului –, pentru a se învecina la sud-est cu localitățile de pe Valea Sebeșului, incluse Comitatului Albei, mergând pe linia de hotar ce pleca din punctul Cărări – spre est spre piscul Capul Pietrei și de aici peste Jidoștina până la cursul râului Sebeș.

³⁵ *DIR*, C, Transilvania, veac XIV, I, p. 6-7, nr. 8.

³⁶ Pascu 1989, p. 76, cu bibliografia.

³⁷ *Urkundenbuch* I, p. 219, 226-227; *DIR*, C, Transilvania, veac XIV, I, p. 7, 22-23.

³⁸ Pascu 1972, p. 217.

³⁹ Pascu 1972, p. 218; *ARIR*, IV, 2002, p. 202.

⁴⁰ Berger 1894, p. 49- 59 (nr. 5), și Berger 1894 (nr. 6), p.65-76.

⁴¹ Stenner 1887, p. 111-113.

⁴² Pascu, Hanga 1958, p. 260, nr. 443.

⁴³ Pascu, Hanga 1958, p. 261, nr. 445.

⁴⁴ Pascu, Hanga 1958, p. 238, nr. 288-289.

⁴⁵ Mittelstrass 1992, p. 303 sqq.

⁴⁶ Zekeschdorf, *apud* Fabini 1999, p. 831, nr. 520, cu bibliografia.

⁴⁷ Aparținătoare pe rând Domeniului celor 7 juzi, direct domeniilor principelui Ardealului (1646-1662), cetății și Scaunului Sibiului și Comitatului Alba (1721-1765), cf. Matei, Ursan, Bogdănel 1998, p. 19.

Granița de sud-vest îl despărțea de scaunul vecin al Orăștiei⁴⁸, mergând pe lungimea a 19 borne de hotar⁴⁹, pe traseul comun ce începea la izvoarele râului Cioara – Obârșia Archiușilor (Muntele Hâlm), spre sud peste culmea masivului împădurit Măgurele, se abătea spre est până la Curmătura Pianului, de aici peste colina Bord și peste coasta păduroasă Pleașa, ușor spre vest la Fața Sacului – pe culmea împădurită de deasupra drumului ce ducea la Răchita – prin obârșia Sacului și până în locurile Rădăcina și Recea. De aici cobora pe o vale-afluent al râului Cugir, probabil la sud de Dealul Lung în punctul Cărări⁵⁰. Limitele precizate de datorează unor “certuri, ciocniri și divergențe” survenite între scaunul Sebeșului și cel al Orăștiei, începute în 1520⁵¹ și finalizate în 1563, prin medierea Universității Săsești⁵².

Orașele săsești erau conduse de un Magistrat (*senatus*) alcătuit din 12 senatori, cu atribuții politice, administrative, economice și militare⁵³. În fruntea acestuia se afla un primar.

Magistratul și judele scaunului din Sebeș vor fi solicitați, de asemenea, de către același for suprem al sașilor să medieze – în 1516 – unele divergențe dintre scaunul Orăștiei și districtul Vințului⁵⁴.

În fruntea scaunului judiciar provincial al Sebeșului – amintit și la 1308 – se afla – ca de altfel și în celelalte scaune – un jude regal (*judex regis*)⁵⁵, numit direct de către regele Ungariei, din rândul greavilor, iar mai apoi dintre membrii centumviratului sibian⁵⁶, având ca atribuții supravegherea și controlul funcționarilor scaunali, pe care îi putea judeca și pedepsi, iar pe timp de război avea și calitatea de a conduce oștirea. El reprezenta interesele puterii centrale și încerca să-i subordoneze puterea locală⁵⁷. În secolul al XIV-lea nu erau încă clar conturate competențele conducătorilor centrelor urbane – administrative, militare, fiscale – acum fiind evidențiate în documente mai ales competențele juridice, penale ori judiciare.

Ierarhic, judele regal de la Sebeș era la fel de important ca și cei din Sibiu, Sighișoara și Orăștie⁵⁸. Într-un document din 1456⁵⁹ este amintit, alături de juzii celorlalte scaune săsești din Transilvania, Iacob Aurifaber, loctiitorul judelui regal, și Mihail Ghereb, jude al scaunului Sebeș, întruniți cu ocazia adunării generale judiciare (*generali judiciaria congregatione*) de la Sibiu.

⁴⁸ Gunesch 1971, p. 113.

⁴⁹ Dörner 1997-1998, p. 226-228.

⁵⁰ Dörner 1997-1998, p. 27.

⁵¹ *Urkundenbuch V*, p. 62-263, nr. 116.

⁵² Amlacher 1879, p. 431-434, nr. 153.

⁵³ Cf. Kraus 1965, p. 24, n. 1.

⁵⁴ *ANDJS, Colecția de documente medievale*, V, nr. 205; Amlacher 1879, p. 258, nr. 110; Wagner, Gunesch 1978, p. 81-119.

⁵⁵ Primul amintit documentar din anul 1329 în scaunul Cincu, cf. *Urkundenbuch I*, p. 431, iar din 1378 existent și în scaunul Miercurii; cf. Vlaicu 1974, p. 116-137.

⁵⁶ Cf. Străuțiu 1999, p. 22.

⁵⁷ Pascu 1972, p. 219.

⁵⁸ Pascu 1989, p. 91.

⁵⁹ Cf. *Urkundenbuch V*, p. 552-554.

Din 1469⁶⁰ regele Matia Corvin a permis scaunelor săsești să-și aleagă juzii regali, după ce acordase, cinci ani mai devreme, acest drept doar Sibiului.

Judelui regal i se subordonau judele scăunal (*judex sedis, judex terrestris*) numit și *pretor*, ales de adunarea scăunală – uneori egal cu acesta, cum s-a întâmplat în 1754 în scaunul Miercurei⁶¹, și primarul urbei (*burger, villicus*). Judele scăunal din Sebeș intra în categoria celor mai importanți funcționari din categoria sa, alături de cei din Sibiu, Sighișoara și Mediaș⁶². Cu timpul aceștia își pierd din importanță, devenind simpli adjuncți ai juzilor regali⁶³.

Judele regal exercita la nivel local atribuțiile⁶⁴ deținute anterior de către comite sau locțiitorul acestuia⁶⁵, fiind administrator suprem, îngrijindu-se de venituri, cheltuieli și supravegherea cheltuielilor orașului. Avea în subordine jurații și adunarea generală (consiliul), în care intrau și reprezentanți ai breslelor, ai orașenilor și chiar simpli țărani ai localității⁶⁶. Magistratul sau senatul orașului funcționa alături de cei doi juzi – regal și scăunal –, consiliul fiind alcătuit din 40 membri⁶⁷.

Schema și structura scaunului se încarcă după intrarea Transilvaniei sub dominație austriacă, L. J. Marienburg consemnând la 1813 o întreagă armată de funcționari⁶⁸, de la subprefect, judecător, judecătorul orașului, 6 senatori, inspectori pentru sate (2), pentru piață, notar, vichenotar, încasator de impozite, cancelist, oratorul comunității, inspectori pentru ape, procurator fiscal, colectori ai contribuțiilor (2), comisar național, chirurg, supraveghetori, trabanți, cabanier, judecător de urgență etc.

În decembrie 1854 este menționată schema întregului personal⁶⁹ al magistratului orașului liber Sebeș (20 persoane), pe domenii de activitate – de la primar la polițist – inclusiv personalul ce răspundea de administrație (23 persoane), agricultură (3 persoane) sau sănătate (4 persoane), cu salariul fiecăruia⁷⁰.

În 1309 este amintită obștea din scaunul Sebeșului și sigiliul scaunului de judecată de aici (*sigillum provincialium sedis iudicialibus de Sebes*)⁷¹.

⁶⁰ *Urkundenbuch* V, p. 552-554.

⁶¹ Müller 1941, p. 232.

⁶² Pascu 1989, p. 91.

⁶³ Lupăș 1939, p. 30.

⁶⁴ Vezi comparativ și atribuțiile în 1341 ale judeului și juraților din Bistrița; cf. *DIR*, IV, p. 2-3 și 515, respectiv Sibiu, p. 300-301, doc. 421.

⁶⁵ *ARIR*, IV, 2002, p. 202.

⁶⁶ Baumann 1882, p. 15, n. 6.

⁶⁷ Müller 1941, p. 76.

⁶⁸ Marienburg 1813, p. 276-277.

⁶⁹ Grimm 1856, p. 190-191.

⁷⁰ Comparativ cu celelalte orașe transilvănene sumele alocate sunt relative mici – primarul primea doar 800 fl. Față de omologii din alte orașe transilvănene: Sibiu (1800 fl.), Brașov (1600 fl.), Cluj (1200 fl.), Orăștie (900 fl.), la fel cu cei din Bistrița sau Sighișoara. La fel era construit și bugetul local, provenit din venituri (3657 fl.), cheltuieli (2204 fl.) sau alte încasări ale casieriei principale; Grimm 1856, p. 233-234.

⁷¹ *Urkundenbuch* I, p. 243; *DIR*, C. *Transilvania, veac XIV*, I, p. 99. Vezi și Dan 2004, p. 235-248.

Sebeșul este amintit cu locuitorii săi la 1353, între cele șapte scaune ale Transilvaniei (*provinciales septem sedium partium Transylvanarum*)⁷². În 1375 sunt amintiți juzii bătrâni, orășenii și locuitorii celor șapte scaune din provincia Sibiului⁷³.

Judele regal nu avea obligatoriu sediul într-o anumită localitate. Astfel, în 1376 apare contele Andrei de Blandiana ca jude regal al Orăștiei, Sebeșului și Miercurei⁷⁴, iar în 1446 Ioan Sachs ca jude regesc al orașelor și scaunelor Sibiu și Sebeș⁷⁵.

Cu excepția judeului regesc, funcționarii scaunului erau aleși anual, cu timpul funcția de jude devenind ereditară⁷⁶.

Pricinile le judecau judele regal și cel scăunal, ajutați de un scaun de judecată – reprezentantul obștii scăunale – format din 12 jurați (numiți “asesori” sau “seniores”), reprezentanți ai obștii scăunale⁷⁷, aleși anual. Funcționau ca for de primă instanță sau instanță de apel, întrucât Sebeșul era oraș liber regal, asemeni Sibiului, Brașovului, Sighișoarei, Mediașului, Bistriței și Târgu-Mureșului⁷⁸. Se cunoaște numele juzilor regali și fiscali din orașul liber regesc Sebeș și ai scaunului pe perioada anilor 1690-1808⁷⁹.

În situații speciale se făcea apel la tabla princiară, ocolindu-se scaunul comitatens. Crimele de înaltă trădare și pricinile falsificatorilor de monedă se judecau de către Dietă, ca prim și ultim for de judecată⁸⁰.

Aparatul scaunului era alcătuit din judele regal, cel scăunal, villicul, patru jurați cu atribuții specifice – strângerea impozitelor, ținerea evidențelor, îngrijirea orfanilor și ajutorarea vilicului –, aleși anual, și perceptorul alodial, notarul, funcționarii de cancelarie, copiiștii, medicul și secretarul judiciar⁸¹ – numiți. Pe măsura consolidării puterii economice a meșteșugarilor, aceștia intră în conflict cu patriciatul orășenesc, ajungând în cele din urmă să obțină puterea.

Și la Sebeș a funcționat instituția centumvirilor, care revendicau aceste drepturi economice și politice. Numărul acestora era de 40⁸², ca și la Orăștie, deci nu 100, ca în marile orașe transilvănene⁸³. Atribuțiile lor constau în alegerea funcționarilor superiori ai orașelor, verificarea socotelilor slujbașilor, fiind prezenți și la fixarea dărilor sau la alcătuirea statutelor breslelor⁸⁴.

⁷² *Urkundenbuch* II, p. 173-174; *DRH*, XI, p. 347-348.

⁷³ *Urkundenbuch* II, p. 435.

⁷⁴ Baumann 1868, p. 31.

⁷⁵ Teutsch 1925, p. 121-122.

⁷⁶ Baumann 1882, p. 16.

⁷⁷ Cf. Dan 1998, p. 307.

⁷⁸ *ARIR*, V, p. 711.

⁷⁹ Chronologisches Verzeichnis 1813, p. 161-165.

⁸⁰ Chronologisches Verzeichnis 1813, p. 161-165.

⁸¹ Müller 1941, p. 232 sqq.

⁸² Cf. *ANDJS*, *Fond Primăria orașului Sibiu, secția Reprezentanța comunală*, XI, Statistică, nr. 8, p. 1-2.

⁸³ Avrigeanu 1970, p. 25.

⁸⁴ Cf. Kraus 1965, p. 9, n. 2.

Aleși de către Consiliul orașenesc, centumvirii erau cetățeni de vază ai urbei, căsătoriți și proprietari, adevărați reprezentanți – *corpus reipublicae* – corpul de control al autorității alese. După prestarea jurământului de credință față de rege și oficialitățile superioare, aceștia alegeau anual consiliul orașenesc în care intrau: primarul orașului, judele scăunal, villicul orașului și jurații, deveniți odată cu trecerea timpului – din secolul XVI – senatori, dintre care se alegeau și reprezentanții în adunarea obștească săsească de la Sibiu sau în dietă.

În perioada 1804-1805 funcția a devenit viageră⁸⁵, de regulă centumvirii fiind numiți din rândul populației de religie evanghelică, iar din 1832 și catolică⁸⁶.

Românii, deși majoritari, nu au fost reprezentați în structurile de conducere ale scaunului. Juzii lor sătești apar menționați în documente sub vechea denumire de cnezi⁸⁷. De-a lungul timpului sunt consemnate numeroase nemulțumiri ale românilor contra abuzurilor sașilor ori a pricinilor de judecată ivite și judecate de instanțe – juzii scăunali ori provinciali de la Sibiu – în favoarea ultimilor⁸⁸. Divergențe au apărut și cu ocazia diferitelor conscripții urbariale: Daia (1715, 1820), Săsciori, Cărpiniș, Șpring, Șugag (1820)⁸⁹.

Satele din preajma Sebeșului aveau o anumită autonomie, condiționată și de plata dărilor în bani sau natură. Cu toate acestea, orașenii din Sebeș se plâng, la sfârșitul secolului al XVII-lea, că țăranii își aleg judele de capul lor⁹⁰.

Dintre centumviri se alegea, ca reprezentant al acestora, oratorul, purtător de cuvânt al comunității, cu rol important în convocarea ședințelor, alegerea funcționarilor orașului – anual, iar din 1752 la doi ani⁹¹ –, verificarea veniturilor și cheltuielilor și înlăturarea abuzurilor. Instituția centumvirală avea un rol consultativ și alcătuia consiliul extern, subordonat direct Magistratului orașului⁹².

Consiliul sau Sfatul orașului (*Magistratus Sabesiensis*), avea în componența sa 2 juzi – cel regal și cel imperial, ajutați de 12 jurați – *seniores*, aleși pe timp de un an dintre cetățenii influenți și bogați. Din a doua jumătate a secolului al XIV-lea în unele orașe funcționa alături de jude un primar – *magister civium* (*Bürgermeister*) – ales dintre personalitățile proeminente ale urbei⁹³ și un *villicus* (administrator), care se ocupa de problemele economice și juridice mărunte⁹⁴. Cu timpul s-a încetățenit obiceiul ca aceeași persoană să cumuleze – prin numire – atât funcția de jude regal cât și cea de primar⁹⁵.

⁸⁵ Cf. Müller 1941, p. 83.

⁸⁶ Müller 1941, p. 81.

⁸⁷ Baumann 1882, p. 15.

⁸⁸ Frățilă, Andrițoiu 1969, p. 161-164; Raica 2002, p. 51-52.

⁸⁹ Meteș 1921, p. 58-63 și 147-166.

⁹⁰ Iorga 1989, p. 256, n. 90.

⁹¹ Raica 2002, p. 90.

⁹² Cf. Avrișeanu 1970, p. 27.

⁹³ Dumirescu-Jipa, Nistor 1976, p. 232.

⁹⁴ Cf. *Din istoria Transilvaniei*, p. 133.

⁹⁵ Cf. *IR* 1962, p. 271-272.

Ședințele magistratului orașului erau comune – ca și la Sibiu – cu cele ale centumvirilor, aici dezbătându-se importante probleme⁹⁶ de ordin administrativ (alegerea primarului, a juzilor regal și scăunal, a villicului, a senatorilor, a personalului auxiliar etc.), financiar (repartizarea contribuției impuse de către Dietă asupra orașului și scaunului, aprobarea dărilor de seamă asupra veniturilor și cheltuielilor primarului, stabilirea taxei pentru locuitorii străini ori sezonieri din oraș, repartizarea echitabilă a obligației achitării taxelor pentru produse în natură, impunerea echitabilă a impozitului de 12 florini asupra fiecărui lot etc.), comercial (stabilirea datelor bălciurilor, interdicții privind importurile și fabricarea vinului și rachiului, fixarea prețurilor maxime pentru unele produse și servicii, luarea unor măsuri de ordin sanitar pentru apărarea orașului⁹⁷ etc.).

Instituția centumvirilor a evoluat⁹⁸ în timp, fiind desființată în 1854 și reînființată în 1860, funcționând și după 1876, deși a fost introdus un nou sistem de administrație.

Adunările obștești scăunale se țineau trimestrial⁹⁹, cu o participare mai largă la început, fiind convocați și unii reprezentanți din cele zece sate arondate teritorial, numărul acestora fiind redus treptat pentru satele românești, abuzuri similare cu cele din scaunul vecin Miercurea¹⁰⁰. Aceste adunări generale ale scaunului au dobândit în timp un puternic și pregnant caracter de clasă¹⁰¹, fiind convocate periodic, aici luându-se – în virtutea atribuțiilor – hotărâri vizând problemele administrative, economice, militare, judecătorești etc. Tot aici se alegeau cei doi delegați în Dietă și în Universitatea Săsească.

Pe lângă acești înalți funcționari, dregătorul cel mai important al celor 7+2 scaune era comitele Sibiului (*Comes Cibiniensis*) numit și *Comes Saxonum*, reprezentantul autorității centrale. Acesta avea atribuții politico-militare și administrativ-judiciare supreme pentru toate scaunele și peste toți funcționarii scăunali și suprascăunali¹⁰².

Reprezentanții sașilor se întruneau la Sibiu – scaunul principal, cu rol conducător, superior celorlalte sub aspect politico-administrativ și juridic, pentru a dezbate problemele comune acestora. Astfel, ia ființă la sfârșitul secolului al XV-lea (vezi actul de confirmare din 1486 al regelui Matia Corvin) Obștea sau Universitatea Săsească, care și-a extins autoritatea asupra tuturor teritoriilor cu populație săsească. Populația românească și-a păstrat vechile structuri administrative, nefiind inclusă aici. Din anul următor – 1487 – s-a întrunit această instituție, care

⁹⁶ Avrigeanu 1970, p. 28-29.

⁹⁷ Müller, Rotaru, Știrban 1963, p. 169-188.

⁹⁸ Avrigeanu 1970, p. 30.

⁹⁹ Cf. Pascu 1989, p. 91.

¹⁰⁰ Cf. ANDJS, *Fond Scaunul Miercurea*, nr. 566/1861.

¹⁰¹ Pascu 1989, p. 221, n. 230; Lupaș 1937, p. 42-43.

¹⁰² Pascu 1989, p. 220.

reunea reprezentanții¹⁰³ celor 7+2 scaune (*Septem et Duarum sedium Saxonialium partium Transylvanarum*), ai districtelor¹⁰⁴ Brașovului și Bistriței și ai Vințului și Vurpărului¹⁰⁵.

Consecvenți asupra drepturilor și privilegiilor dobândite, sașii își vor perpetua privilegiile în detrimentul și subminând treptat obiceiurile vechi nescrise, românești, înlocuite cu dreptul scris, izvorât din voința puterii centrale regale. După *Unio Trium Nationum* (1437)¹⁰⁶ și *Tripartitul* lui Werböczi (1514), sașii își vor elabora cadrul general legislativ – asemeni ungarilor¹⁰⁷ și secuilor¹⁰⁸, prin prevederile cuprinse – din 1583 – în codul de legi al brașoveanului Mathias Fronius, *Statutele drepturilor municipale ale sașilor din Transilvania*¹⁰⁹, munca fiind continuată și în secolele următoare de istoricii din familia Soterius, de E. Rescher, K. Neugeboren și J. G. Schaser¹¹⁰.

Având în frunte un comite al sașilor (*comes Saxonum*) – care cumula multiple atribuții politice, militare, administrative și judiciare – și apoi un jude regal – de regulă judele Sibiului, Universitatea Săsească – ca instituție reprezentativă a uneia dintre națiunile privilegiate ale Transilvaniei – a funcționat până în 1876. Având ca sarcină rezolvarea multiplelor¹¹¹ probleme politico-administrative, comercial-economice, judiciare, fiscale, militare și culturale, a jucat și rolul de ultimă instanță de apel. Avea în componență: comitele săsesc – judele orașului Sibiu, primarul aceluiași oraș, juzii celor 7+2 scaune și districte săsești, precum și câte 1-2 deputați din fiecare scaun sau district. Se întrunea anual, pe 25 noiembrie¹¹², putând fi convocată și de urgență, la nevoie. Între sesiunile anuale sau ordinare conducea consiliul orașului Sibiu, care rezolva și problemele curente¹¹³.

Până la reformele administrative ale împăratului Iosif al II-lea, Universitatea Săsească a funcționat alături de scaunele și districtele săsești în baza vechii organizări administrativ-judiciare, beneficiind de promovarea guvernatorului Samuel Brukenthal în fruntea Principatului Transilvaniei, cu menținerea vechilor drepturi și jurisdicții săsești, neafectate de Tablele continue instituite în 1763 de către Maria Tereza. Se va menține acel *comes nationis Saxonum* în fruntea comunității celor nouă scaune: Sibiu, Sighișoara, Mediaș, Sebeș, Miercurea,

¹⁰³ Müller 1928, *passim*; Müller 1941, p. 276-285.

¹⁰⁴ *ARIR*, IV, p. 202-203.

¹⁰⁵ Care se bucurau din 1248 de privilegii asemănătoare celor din comitatul Sibiului; cf. *Urkundenbuch* I, p. 77.

¹⁰⁶ Teutsch 1874, p. 36-106.

¹⁰⁷ Cf. Kolozsvári, Óvári 1895, p. 277 sqq.

¹⁰⁸ Kolozsvári, Óvári 1895, p. 1-106.

¹⁰⁹ *ARIR*, V, p. 737-738, cu bibliografia.

¹¹⁰ Jakó 1997, p. 42-43.

¹¹¹ *ARIR*, V, p. 737.

¹¹² Kraus 1965, p. 23, n. 2.

¹¹³ Cf. Müller 1928, p. 237 sqq; Fruma 1935.

Cincu, Rupea, Nocrich și Orăștie, a celor două districte: Brașov și Bistrița, ca reprezentant al împăratului și consilier de drept în Guberniu, cumulând și calitatea de jude regal al scaunului Sibiului¹¹⁴.

Administrația austriacă promovează birocratic mai mulți funcționari, perceptori și strângători de dări, în scopul eficientizării politicii sale fiscale împovărătoare.

Reformele administrative ale împăratului amintit din anii 1783-1784¹¹⁵ vor duce la desființarea unor structuri, comasarea și redefinirea altora. Au luat ființă 11 comitate, grupate apoi¹¹⁶ în alte trei districte: Cluj, Sibiu și Făgăraș, 5 scaune secuiești, 9 scaune săsești și 2 districte săsești.

Scaunul săsesc al Sebeșului va fi arondat comitatului și mai apoi districtului Sibiului. Problemele administrative sunt separate de cele judiciare, crescând rolul vicecomișilor și comisarilor regali ca și administratori ai acestor noi unități teritoriale.

Dacă comitatul¹¹⁷ avea în frunte un comite suprem, membrii Tablei continue, un vicecomite și un perceptor general, alături de care funcționa un întreg aparat birocratic, Sebeșul făcea parte din cercul (*circulum*) cu același nume, având în frunte un vicecomite substituit, un jude ordinar și un perceptor cercual. Plasele (*processus*) subîmpărțeau cercurile, fiind conduse de un vicejude nobiliar și un comisar de plasă.

După moartea lui Iosif al II-lea, prin Edictul de restituire (*Restitutionsedikt*¹¹⁸) din 1790 se revine la situația anterioară, fiind reînființate vechile unități administrativ-teritoriale: comitate, scaune și districte. Este perioada de sfârșit de secol XVIII și începutul celui următor, marcată de ideile Revoluției Franceze, când în numeroase orașe din Transilvania, între care și Sebeșul,¹¹⁹ Brașovul, Sibiuul, Orăștia, Bistrița și Oradea, avem semnalate mișcări sociale îndreptate împotriva patriciatului orășnesc și a anacronicelor restricții feudale, cerându-se dreptul de a participa la conducere cu drepturi egale și libera practică a meșteșugurilor și comerțului.

La 1805 G. Müller consemna că Sebeșul – prin hotărârea Curții vieneze nr. Uz. 65/1805, emisă în scopul asigurării administrării judicioase a scaunului – avea în subordine satele Deal, Pianu de Jos, Câlnic, Lancrăm, Loman, Petrești, Răhău, Reciu, Răchita, Strungar și Pianu de Sus, cu o populație majoritar românească¹²⁰.

În 1857 Sebeșul era unul din cele 12 raioane arondate județului Sibiu, având pe lângă localitățile arondate mai sus amintite și altele¹²¹, în total 23, cu o

¹¹⁴ ARIR, VI, p. 375.

¹¹⁵ ARIR, VI, p. 376; pentru detalii vezi Sollner 1856, p. 167-168.

¹¹⁶ În scopul eludării vechilor autonomii, cf. IR 1964, p. 735.

¹¹⁷ Pescariu 1970, p. 41, nota 39.

¹¹⁸ ARIR, VI, p. 375.

¹¹⁹ ARIR, VI, p. 578.

¹²⁰ Müller 1912, p. 94-97.

¹²¹ Săsciori, Drașov, Gergelyfalva, Gârbova, Cacova, Căpâlna, Cut, Laz, Sebeșel, Șpring, Șugag, Vingard; cf. Bielz 1857, p. 401-404.

populație însumând 28.000 locuitori, majoritatea români, în Sebeș locuind 4624 cetățeni.

Încercând o trecere selectivă în revistă a consemnărilor legate de scaunul Sebeșului sau de dregătorii care au funcționat aici, amintim:

La 1306 apare menționat un *Decano sedis Sebus*¹²².

În 1340 este amintit *comes Alardus de Sebes*¹²³, fratele contelui Henning din Petrești, ucis în timpul răscoalei contra regelui Carol Robert.

La 24 iunie 1345¹²⁴ sunt pomeniți comitele Petru, juzii Nicolae și Hentzmann, alături de alți cinci jurați: Nicolae și Hermann fii lui Hermann, Ioan și Nicolae, fiii blănarului, într-un contract de donație făcut de Fuco și soția sa fiului lor, înaintea “bărbaților vrednici de așezare”.

În 1349 sunt amintiți ca reprezentanți la adunarea celor 7 scaune *comes Petrus iudex* și *Nicolaus villicus de Mühlbach*¹²⁵.

La 19 august 1365 este amintit *comes Andreas de Mühlbach regis maiestatis*, cu ocazia atribuirii pentru scaunul Șeica Mică a dreptului asupra morii de către cele 7 scaune, drept contestat anterior de către comiții de Micăsasa¹²⁶.

În 1377 sunt pomeniți, printre reprezentanții celor 7 scaune, comitele Petru de *Sebus* și *Nicolaus Vechel civis de eadem*¹²⁷.

În documente din anii 1377-1378 apare semnalat comitele Andreas de *Purchberg als iudex sedium Reismark, Sebus et Varas*¹²⁸.

În 1383 Johannes fiul lui Johannes este amintit în cadrul unei delegații care intervine pe lângă regina Maria pentru confirmarea privilegiilor *Andreanumului*¹²⁹. În 1387, la acreditarea documentului, sunt prezenți, între alții, preotul paroh al Sebeșului, conducătorul delegației, și comitele și contele Johannes, judecătorul scăunal¹³⁰.

La 1 iulie 1452, la o adunare a reprezentanților celor 7 scaune săsești, sunt amintiți¹³¹, alături de alți reprezentanți transilvăneni, *Johann Zas iudex regius sedis Müllenbach* și concitadinii săi *Jacobus Schiff iudex terrestris Mollenbach* și *Jacobus Tüfel juratus de eadem*.

În 1456, cu ocazia întocmirii unui protocol, sunt amintiți *Jacobus Aurifaber* și *Michael Gereb iudices civitatis ac sedis Millempach* și *Jacobus Tewffel* și *Georgius Orws iuratis cives civitatibus*¹³².

¹²² Baumann 1882, p. 56.

¹²³ *Urkundenbuch* I, p. 558, doc. 509.

¹²⁴ *Urkundenbuch* II, p. 33, nr. 614; *DIR*, IV, p. 245-246; Mărginean 2001, p. 158-163.

¹²⁵ Cf. *Urkundenbuch* II, p. 640, doc. 60.

¹²⁶ *DRH*, XII, p. 440-441, doc. 420.

¹²⁷ *DRH*, XII, p. 1061, doc. 454.

¹²⁸ Schuller 1884, p. 63.

¹²⁹ *DRH*, XII, p. 1172, doc. 569.

¹³⁰ *DRH*, XII, p. 1214, oc. 610.

¹³¹ Schuller 1887, p. 348-349.

¹³² *Urkundenbuch* V, p. 3055, doc. 554.

Un an mai târziu regele încuviințează, la propunerea *egregii Johannis Zaz judicis regii sedis Zazsebes pronotarii cancelariae nostrae*, încă două târguri anuale, de ziua Sf. Thomas și Reminiscere, admitând totodată schimbarea târgului săptămânal de vineri, sâmbăta¹³³.

La 26 noiembrie 1464 ca recunoaștere a serviciului făcut contra turcilor, regele Matia Corvin donează orașul și scaunul Sebeș (cu localitățile Lancrăm, Răhău, Călnic, Petrești, Pianu de Jos, Deal, Răchita, Săsciori și Pianu de Sus) fraților Johannes și Andreas Pongraz și celor doi veri ai lor¹³⁴.

Patru ani mai târziu, deși era arondat fraților amintiți, orașul plătește dijma de 175 guldeni pentru scaunul Sebeșului, prin jurații Melchior Sartorem, Anthonius Rapolth, Jacobus Schryft și Melchior Sneydar¹³⁵.

În 1471 regele Matia Corvin transformă donația orașului și scaunului Sebeș într-un amanet de 2000 guldeni, dat voievodului Pongratz, până când urmașii regelui vor dizolva acest decret¹³⁶. Cetățenii Sibiului protestează doi ani mai târziu, fără efect însă¹³⁷.

La 28 decembrie 1476 văduva lui Johann Pongratz – Elisabeta – primește ca moștenire orașul și scaunul Sebeș¹³⁸.

În 1499 este amintit Franz *iudex oppidi Zazsebes*¹³⁹, care l-a ucis pe un oarecare Petrus Bago. Văduva acestuia reclamă cele întâmplare forumului de judecată (*Appellationsforum*) de la Sibiu.

Între 1495-1496 este semnalată o ceartă pentru o moară din Lancrăm între scaunul Sebeșului și capitlul dominican din Alba Iulia, acesta din urmă cerând excomunicarea judecătorului Sebeșului și a locuitorilor orașului. Deși regele va da dreptate scaunului și orașului, episcopul Ladislau și capitlul se vor plânge chiar și Papei¹⁴⁰.

Între 1476-1506 Johann Pellifex este amintit ca judecător regal la Sebeș¹⁴¹.

Stabilit cu forța în Sebeș, Mathias Pongratz fiul voievodului Johann Pongratz pierde orașul și scaunul Sebeșului, la moartea sa în 1501¹⁴².

Amintit documentar încă din 1301, judecătorul orașului este ales începând cu anul 1439 de către reprezentanții urbei. Pentru anul 1513 sunt amintiți Johannes Greff *judex regius*, Petrus Haess *consistorialis iuratique consules*¹⁴³.

¹³³ *Urkundenbuch* V, p. 3064, doc. 561.

¹³⁴ *Urkundenbuch* VI, p. 3409, doc. 204.

¹³⁵ *Quellen* 1880, p. 22.

¹³⁶ Cf. Baumann 1875-1876, p. 15.

¹³⁷ *Urkundenbuch* VI, p. 3948, doc. 545.

¹³⁸ Baumann 1875-1876, p. 16.

¹³⁹ Schuler-Libloy, *Rechtsgeschichte*, III, p. 116.

¹⁴⁰ Baumann 1889, p. 59-61 și 68-71.

¹⁴¹ Gündisch, Streitfeld 1970, p. 79-81.

¹⁴² Baumann 1875-1876, p. 27 și 46.

¹⁴³ Cf. Müller 1941, p. 29.

Primarului Sibiului, Mathias Armbruster, i se amanetează în 1530, pentru 10.000 guldeni, orașul și scaunul Sebeșului, datorită eforturilor depuse în susținerea lui Ferdinand de Habsburg.

Ștefan Mailat și adunarea celor trei națiuni cer, în 1541, reginei Isabella să înapoieze sașilor scaunele Miercurea, Orăștie și Sebeș, amanetate mai înainte primarului Sibiului¹⁴⁴.

O veche dispută de graniță între scaunul Sebeșului și cel al Orăștiei este adusă în 1563 în fața Universității Săsești. Reprezentanții părților escaladează muntele și stabilesc granița, din partea Sebeșului participând *Blasio Kyrtzer Judice Regio, Simone Lanio iudice sedis, Andreas Lintzing, Pangratio Pellione, Johanne Seler juratis civibus in personis civitatis Zazsebes*¹⁴⁵.

În 1579 sunt amintiți, în autoritatea publică a orașului și scaunului Sebeșului, judecătorul regal Johann Bodendorffer, judecătorul scaunul Johann Klein, Hans Johann Fleischer și 12 jurați ai sfatului¹⁴⁶.

La 1 iulie 1661, cu ocazia pătrunderii trupelor turcești în Transilvania, Sebeșul este pustiit. Deși preotul Mathias Vietor cere apărarea urbei, la comanda judeului regal orașenii părăsesc localitatea, din care nu au mai rămas neatins de foc decât școala, o parte a casei parohiale și alte două case¹⁴⁷.

Prin textul tratatului de la Blaj din 27 octombrie 1687 se confirmau succesele austrieilor contra Imperiului Otoman și “protecția”¹⁴⁸ împăratului față de Transilvania, stipulându-se și găzduirea pentru iernat a trupelor imperiale în 10 orașe ardeleni, printre care, alături de Alba Iulia, Orăștie¹⁴⁹ și Sibiu, se număra și Sebeșul, provincia fiind obligată să plătească 700.000 florini renani¹⁵⁰. Era începutul în forță al noii stăpâniri, împusă prin Diploma Leopoldină din 4 decembrie 1691¹⁵¹, care trasa raporturile economico-politice, judiciar-administrative și militare ale Transilvaniei pentru următoarele secole.

La 1699 Universitatea Săsească constata că administrația Sebeșului era atât de iresponsabilă, încât nu te puteai bizui pe aceasta¹⁵².

În 1712 o comisie a Universității Săsești face o percheziție la birourile fostului judecător regal. Preotul paroh Michael Lang reclamă jaful curușilor asupra bunurilor și comorilor bisericesti. Se constată însă că și Magistratul are o datorie de 1430 guldeni față de biserică¹⁵³.

¹⁴⁴ Cf. *AVSL*, 15, 1889, p. 278.

¹⁴⁵ *AVSL*, 15, 1889, p.431-434.

¹⁴⁶ Cf. *KVSL*, 1883, p. 91.

¹⁴⁷ Cf. *KVSL*, 1886, p.7.

¹⁴⁸ Lupaș 1943, p. 10 sqq.

¹⁴⁹ Dörner 1983-1984, p. 369-375.

¹⁵⁰ Duldner 1902, p. 195-196.

¹⁵¹ Lupaș 1940, p. 439-446.

¹⁵² Baumann 1895-1896, p. 24.

¹⁵³ Baumann 1895-1896, p. 29.

Un an mai târziu, Michael Göbel primește oficiul judecătorului regal și se străduiește, alături de preotul orașului, să contribuie la îngrijirea parohiei¹⁵⁴. Sub același înalt funcționar, amintit și în 1723, se strâng 2049 guldeni pentru a se ridica un *Seminarium rei publicae*¹⁵⁵.

În 1749 Magistratul și comunitatea hotărăsc că cei care și-au cumpărat casa fără aprobarea sfatului orășenesc să fie pedepsiți prin pierderea locuinței. Se vorbește de scaunul orășenesc și de cele 10 sate. Sunt amintiți cu această ocazie 167 orășeni (*bürger*), 99 cetățeni liberi (*libertini*), 508 săraci (*inquilini*) și 26 țigani. Numărul familiilor este de 984, dintre care 216 nu plătesc nici o taxă¹⁵⁶.

În 1773, cu ocazia vizitei împăratului Iosif al II-lea, orașul îi face suveranului o primire pe măsură, ocazie cu care judecătorul regal Andreas Welther este apreciat¹⁵⁷.

După ce în 1852 scaunul săsesc al Sebeșului a fost scos din *Fundus Regius* și încorporat preturii Sibiului, din 1869 acesta revine în toate drepturile sale asemenea celorlalte, pentru ca începând cu anul 1876 să fie desființat definitiv¹⁵⁸.

Rândurile de mai sus se vor o contribuție și un util excurs în istoria scaunului săsesc Sebeș, instituție reprezentativă pentru sașii din acest areal geografico-demografic și politico-administrativ. Filialele arhivelor naționale din Deva, Alba Iulia și Sibiu conțin numeroase și interesante fonduri de documente adunate sub acest titlu. Studiul de față vine în completarea celor publicate de către noi în timp, întregind imaginea unei urbe văzută în întreaga sa complexitate.

DORIN OVIDIU DAN

CONTRIBUTIONS TO THE HISTORY OF THE SAXON SEAT SEBEȘ

SUMMARY

The author makes explores the question of Saxon colonization in Transylvania emphasizing the details concerning the formation, organization, and development of the Saxon seat Sebeș. The seat has functioned between 1303 and 1876 in a marked geographical area where Romanians represented the majority of population.

Abrevieri bibliografice

Amlacher 1879 - A. Amlacher, "Urkundenbuch zur geschichte der Stadt und des Stuhles Broos zum Uebergang Siebenburgens unter Erbfürsten aus dem Hause Osterreich (1690)", în *AVSL*, XV, 1879, p. 431-434.

¹⁵⁴ Baumann 1895-1896, p. 29.

¹⁵⁵ *Ibidem*.

¹⁵⁶ Cf. *KVSL*, 1895, p. 72.

¹⁵⁷ Schuller G. A. *Brukenthal*, I, p. 293.

¹⁵⁸ Raica 2002, p. 50-51.

- ANDJS* - Arhivele Naționale. Direcția Județeană Sibiu.
- ARIR* - Academia Română. *Istoria Românilor*, vol. IV, V, VI, București 2002, 2003.
- Avriganu 1970 - D. Avriganu, "Instituția centumvirilor din orașul Sibiu", în *RA*, an XLVII, 1970, vol. XXXII, nr. 1, p. 23-31.
- Baumann 1868 - Fr. Baumann, "Der Erdgrafen des Unterwalds", în *MGP*, 1867-1868, p. 3-33.
- Baumann 1874 - Fr. Baumann, "Geschichte der terra Sicularum terrae Sebus des Andreanischen Freibriefs oder des adlingen Gutes Giesshübel bei Mühlbach", în *MGP*, 1873-1874, p. 1-50.
- Baumann 1876 - F. Baumann, "Schenkung der Stadt und die Stuhles Mühlbach an die Bruder Johann und Andreas Pongratz", în *MGP*, 1875-1876, p. 3-50.
- Baumann 1882 - F. Baumann, "Zur Geschichte von Mühlbach", în *MGP*, 1881-1882, p. 1-53.
- Baumann 1889 - F. Baumann, "Zur Geschichte Mühlbachs 1526-1571", în *MGP*, 1888-1889, p. 3-108.
- Berger 1894 - A. Berger, "Volkzahlung in den 7 und 2 Stuhlen, im Bistritzer und Kronsdadter Distrikte von Ende des XV. Und Anfang des XVI", în *KVSL*, XVII, nr. 5, 1894, p. 49-59 și nr. 6, 1894, p. 65-76.
- Bielz 1857 - E. A. Bielz, *Handbuch der Landeskunde Siebenbürgens eine phisikalisch-statistisch-topographische Beschreibung dieses Landes*, Sibiu 1857.
- Binder 1993 - P. Binder, "Lista iarmaroacelor din Transilvania în vechile calendare din secolele XVI-XVII", în *An.Br.*, I, 1993, p. 317-327.
- Chronologisches Verzeichnis 1813 - "Cronologisches Verzeichnis der Köhigs- und Stenersichter in der Königl-freien Stadt und des damit verbundenen Stuhls Mühlbach vom Jahre 1690 bis 1806", în *Sieb.Probl.*, IV, 1813, p. 161-165.
- Dan 1998 - D. O. Dan, "Contribuții la cunoașterea rolului politic al Sebeșului (sec. XIV-XIX)", în *Apulum*, XXXV, 1998, p. 301-325.
- Dan 2004 - D. O. Dan, "Stemă și sigiliu. Contribuții heraldice la istoria Sebeșului", în *Patrimonium Apulense*, IV, 2004, p. 235-248.
- Din istoria Transilvaniei - Din istoria Transilvaniei*, I, București 1965.
- DIR*, XIV, I, - *Documente privind istoria României*, veac XIV, C, Transilvania, I (1301- 1320), București 1953.
- Dörner 1983-1984 - A. E. Dörner, "Scaunul Orăștiei în prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Raporturile cu Guberniul", în *AIIA*, 26, 1983-1984, p. 369-375.
- Dörner 1987-1988 - A. E. Dörner, "Scaunul Orăștie. Limitele teritoriale", în *AIIA*, 28, 1987-1988, p. 217-234.
- DRH* - *Documenta Romaniae H istorica*, vol. XI (1356-1360), București, 1981, vol. XII (1361-1365), București 1985.
- Duldner 1902 - J. Duldner, "Zur Geschichte der Überganges Siebenbürgens unter die Herrschaft des Hauses Habsburg: die Jahre 1687 -1691", în *AVSL*, XXX, 1902, p. 195-196.
- Dumitrescu-Jipa, Nistor 1976 - A. Dumitrescu-Jipa, N. Nistor, *Sibiul și ținutul în lumina istoriei*, I, Cluj-Napoca 1976.
- Fabini 1999 - H. Fabini, *Atlas des Siebenbürgisch-sachsischen Kirchenburgen und Dorfkirchen*, I, Sibiu 1999.
- Frățilă, Andrițoiu 1969 - I. Frățilă, M. Andrițoiu, "Scaunul Săsesc Sebeș", în *RA*, an XII, 1969, nr.1, p. 161-164.
- Fruma 1935 - J. Fruma, *Problema Universității săsești și a celor șapte juzi*, Sibiu 1935.
- Grimm 1856 - J. A. Grimm, *Die politische Verwaltung im Grossfürstenthums Siebenbürgen. Ein Hilfsbuch*, Ed. a II-a, Sibiu 1856.
- Gunesch 1971 - H. Gunesch, "Beitrage zur Siedlungsgeschichte des Brooser Stuhles vom 13. bis 16. Jahrhunderts", în *AVSL*, Dritte Folge, 8, 1971, p. 111-132.
- Gündisch, Streitfeld 1970 - G. Gündisch, Th. Streitfeld, "Mühlbacher Miszellen", în *Forschungen*, 13, 1, 1970, p. 73-85.

- Iorga 1915 - N. Iorga, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, București 1915.
- Iorga 1916 - N. Iorga, *Istoria românilor din Ardeal și Țara Ungurească*, I, București 1916.
- Iorga 1940 - N. Iorga, *Histoire du Roumains de Transylvanie et de Hongrie*, Ed. II, București 1940.
- Iorga 1989 - N. Iorga, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, București 1989.
- IR 1962, 1964 - *Istoria României*, II, III, București 1962, 1964.
- Jakó 1997 - Zs. Jakó, *Erdélyi Okmánytar (Codex diplomaticus Transsylvaniae)*, I, 1023- 1300, Budapesta 1997.
- Klein 1966 - K. K. Klein, "Terra Sycolorum terrae Sebus. Ein Beitrag zur Interpretation des Goldenen Freibriefs der Deutschen in Siebenbürgen", în *Südostdeutsches Archiv*, 9, 1966, p. 45-64.
- Klein 1971 - K. K. Klein, "Geysanum und andreanum. Fragmentarische Betrachtungen zur Frühgeschichte der deutschen in Siebenbürgen", în *AVSL*, 8, 1971, p. 4-62.
- Kolozsvári, Óvári 1895 - S. Kolozsvári, K. Óvári, *Corpus statutorum Hungariae municipalium*, I, Budapesta 1895.
- Kraus 1965 - G. Kraus, *Cronica Transilvaniei, 1608- 1665*, București 1965.
- Lupaș 1937 - I. Lupaș, "Realități istorice în voievodatul Transilvaniei din sec. XII-XVI" în *AIIN*, VII, 1936-1937, p. 42-43.
- Lupaș 1939 - I. Lupaș, "Realități istorice în voievodatul Transilvaniei din sec. XII- XIII", în *AIIN*, 1936-1937, p. 42-43.
- Lupaș 1940 - I. Lupaș, *Documente istorice transilvane*, I (1599-1699), Cluj 1940.
- Lupaș 1943 - I. Lupaș, *Sfârșitul suzeranității otomane și începutul regimului habsburgic în Transilvania*, București 1943.
- Lupaș-Vlaicu 2001 - M. Lupaș-Vlaicu, *Aspecte din istoria Transilvaniei*, București 2001.
- Marienburg 1813 - L. J. Marienburg, *Geographie des Grossfürstenthums Siebenbürgen*, I, Sibiu 1813.
- Marienburg 1862 - G. F. Marienburg, "Zur Berichtigung einiger alturkundlicher siebenbürgischer Ortsbestimmungen, I, Die terra Sycolorum terre Sebus im Andreanischen Freibrief von Jahre 1224", în *AVSL*, 1862, p. 213-239.
- Matei, Ursan, Bogdănel 1998 - P. Matei, V. Ursan, D. Bogdănel, *Toponimia comunei Jina*, Sibiu 1998.
- Mărginean 2001 - M. Șt. Mărginean, "Competențele administrative ale autorităților urbane din Transilvania (sec. XIV)", în *BCȘS*, 7, 2001, p. 158-163.
- Meteș 1921 - Șt. Meteș, *Viața agrară, economică a Românilor din Ardeal și Ungaria*, I, 1508-1820, București 1921.
- Mittelstrass 1971 - O. Mittelstrass, "Terra Sycolorum Terrae Sebus und der Sächsische Unterwald", în *AVSL*, Dritte Folge, Bd. 8, 1971, p. 88-110.
- Mittelstrass 1992 - O. Mittelstrass, *Ortsnamenbuch Historisch- Landeskundlicher Atlas von Siebenbürgen*, Heidelberg 1992.
- Müller 1912 - G. Müller, "Die ursprüngliche Rechtslage der Rumänen in Siebenbürger Sachsenlande", în *AVSL*, 38, 1912, p. 94-97.
- Müller 1926 - H. Müller, "A Varos usque im Boralt", în *KVSL*, 49, 1926, p. 25-27.
- Müller 1927 - G. Ed. Müller, "Der Szeklerlandstrich des Andreanums, ein Sachsenland präidium bei Mühlbach", în *KVSL*, 50, 1927, p. 49-53.
- Müller 1928 - G. F. Müller, *Die sächsische Nationsuniversität in Siebenbürgen*, Sibiu 1928.
- Müller 1941 - G. Müller, *Stuhle und Distrikte als Unterteilungen der Siebenbürgisch-Deutschen Nationsuniversität*, Sibiu 1941.
- Müller, Rotaru, Știrban - C. Müller, O. Rotaru, M. Știrban, "Din protocoalele Magistratului orașului Sebeș din anii 1784-1785", în *RA*, an VI, 1963, nr. 1, p. 169-188.
- Nägler 1969 - Th. Nægler, "Populația românească din sudul Transilvaniei și caracterul colonizării săsești din secolele XII- XIII", în *SAI*, XIII, 1969, p. 181-186.
- Nägler 1992 - Th. Nægler, *Așezarea sașilor în Transilvania*, București 1992.
- Pascu 1972 - Șt. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, I, Cluj 1972.

- Pascu 1989 - Șt. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, IV, Cluj-Napoca 1989.
- Pascu, Hanga 1958 - Șt. Pascu, VI. Hanga, *Crestomație pentru studiul istoriei statului și dreptului în R. P. R.*, II, București 1958.
- Pescariu 1970 - Olivia Pescariu, "Comitatul Alba de Sus", în *RA*, an XLVII, 1970, vol. XXXII, nr. 1, p. 41-43.
- Popa-Lisseanu 1933 - G. Popa-Lisseanu, *Sicules et Roumains. Un proces de desnationalisation*, București 1933.
- Quellen* 1880 - *Quellen aus sächsischen Archiven*, 1880.
- Raica 2002 - I. Raica, *Sebeșul*, Cluj-Napoca 2002.
- Sacerdoțeanu 1935 - A. Sacerdoțeanu, "Andreanum și alte acte (II)", în *Țara Bârsei*, 2, 1935, p. 117-119.
- Schaser 2000 - A. Schaser, *Reformele iosefine în Transilvania și urmările lor în viața socială*, Sibiu 2000.
- Schuller 1884 - Fr. Schuller, "Zur Einführung des Königsrichteramtes in den Stühlen der "provincia Cibiniensis", în *KVSL*, VII, 6, 1884, p. 61-65.
- Schuller 1887 - Fr. Schuller, "Beiträge zur äussern Geschichte der Rebgrafen der sieben Stühle", în *AVSL*, 21, 2, 1887, p. 313-366.
- Sollner 1856 - J. Sollner, *Statistik des Grossfürstenthums Siebenbürgen*, Sibiu 1856.
- Stenner 1887 - Fr. Stenner, "Zwei Beiträge zur Bevölkerungstatistik des 16. Jahrhunderts. Zahlung der Wirte im Brooser und Mühlbacher Stuhl im Jahre 1539", în *KVSL*, 10, 1887, p. 111-113.
- Străuțiu 1999 - E. Străuțiu, *Miercurea Sibiului. Pagini de istorie*, Sibiu 1999.
- Teutsch 1874 - Fr. Teutsch, "Die "Unionen" der drei Ständischen "Nationen" in Siebenbürgen bis 1542", în *AVSL*, XII, 1, 1874, p. 36-106.
- Teutsch 1912 - Fr. Teutsch, "Die terra Siculorum terrae Sebus", în *KVSL*, 35, 1912, p. 65-67.
- Teutsch 1921 - Fr. Teutsch, *Geschichte der evangelischen Kirche in Siebenbürgen*, I (1150-1699), Sibiu 1921.
- Teutsch 1925 - G. D. Teutsch, *Geschichte der Siebenbürger Sachsen für das sächsische Volk*, I, Sibiu 1925.
- Urkundenbuch* I - Fr. Zimmermann, C. Werner, *Urkundenbuch zur Geschichte der deutschen in Siebenbürgen*, I (1191-1342), Sibiu 1892.
- Urkundenbuch* II - Fr. Zimmermann, C. Werner, C. Müller, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, II (1342-1390), Sibiu 1897.
- Urkundenbuch* V - G. Gündisch, *Urkundenbuch zur geschichte der deutschen in Siebenbürgen*, V (1438-1457), București 1975.
- Urkundenbuch* VI - G. Gündisch, *Urkundenbuch zur Geschichte der deutschen in Siebenbürgen*, VI (1458-1473), București 1981.
- Vlaicu 1974 - M. Vlaicu, *Scaunul Miercurea, în Culegere de referate. Direcția generală a Arhivelor Statului*, II, București 1974, p. 116-137.
- Wagner 1971 - E. Wagner, "Boralt und terra Daraus", în *AVSL*, Dritte Folge, Bd. 8, 1971, p. 70-86.
- Wagner, Gunesch 1978 - E. Wagner, H. Gunesch, "Zur Geschichte des Winzer Distrikts", în *ZSL*, IV, 2, 1978, p. 81-119.